

רבה את דינו שמכאן ולהבא הוא קדוש, משום שאם היינו אומרים שהוא קדוש למפרע, היינו באים לידי קולא. שהרי יציאת אותו השליש דרך הרחם, מבטלת ממנו קדושת בכור.

אבל בהא, בדינו של המוכר עוברו לגוי, אימא, יתכן שמודי ליה רבה לרב הונא שמחמירין, ואומרים שלמפרע הוא קדוש ומכירתו אינה חלה,

משום כך צריכא, צריך להשמיע את סברתו של רבה שמכאן ולמפרע הוא קדוש בשני המקרים הללו.

מקשה הגמרא:

תנן, שנינו במשנתנו: בהמה המבכרת [יולדת ולד בכור] המקשה לילד, מחתך מן העובר אבר אבר, ומשליך לכלבים. לפי שלא חלה קדושת בכור על העובר, כל עוד לא יצא רובו. ולכן, כאשר יוצא אבר אבר ואין כאן יציאת רובו, אינו קדוש ומותר להשליכו לכלבים.⁽⁹⁹⁾

מכאן ולהבא הוא קדוש, הרי שאף אם חלקו הראשון יצא דרך הדופן, די בכך שרובו הנותר יצא אחר כך דרך הרחם. ומכאן ולהבא חלה הקדושה על כולו.

99. עיין בדברי חמודות [על הרא"ש סימן ד' אות ז'] שלמאן דאמר "למפרע הוא קדוש", הרי שאברים אלו שהשליכם, אינם מצטרפין לרוב. כיון שהשליכם ולא חלה עליהם קדושה למפרע כמבואר ברש"י, נידונים אברים אלו כאילו יצאו דרך הדופן ואין בהם קדושה כלל. מה שאין כן למאן דאמר מכאן ולהבא הוא קדוש, הרי כיון

דאי אשמעינן רב הונא את דעתו רק בהא, בענין המוכר בכור לגוי לאחר שיצא שלישי, היינו אומרים, כי רק בהא קאמר רב הונא שלמפרע הוא קדוש כבר מעת יציאתו מהרחם, משום דאם נאמר ש"מכאן ולהבא הוא קדוש", יביאנו דבר זה לנהוג בו קולא, שיהיה פטור מן הבכורה.

אבל, בהך, במקרה שלפנינו, שיצא שלישי מן העובר דרך הרחם, דאם נאמר בו שמכאן ולהבא הוא קדוש, יהיה זה לחומרא, שיהיה חייב בבכורה, אימא, יתכן לומר כי מודי ליה רב הונא לרבה שאכן מכאן ולהבא הוא קדוש, ולא למפרע.

ומשום כך נשנה דינו של רב הונא בשני ענינים אלו.

וכן לגבי דינו של רבה, שלמפרע הוא קדוש, יש צורך להשמיענו את דינו בשני המקרים הללו:

כי, ואי אתמר, אם היה רבה אומר את דינו רק בהא, לגבי שלישי שיצא דרך הדופן, היינו אומרים כי רק בהא, בדבר זה קאמר

וכדרכם במחלוקת הקודמת בענין המוכר שלישי לעכו"ם, נחלקו אף בענין יצא שלישי דרך דופן:

לדעת רב הונא שלמפרע הוא קדוש, והקדושה חלה מכח היותו פטר רחם מרגע שמתחיל לצאת, הרי כאשר יצא שלישי הראשון דרך הדופן, נמצא שאינו פטר רחם כולו. ולכן אינו קדוש. כיון שהקדושה אינה יכולה לחול — אלא על כולו. וכאשר אינה חלה על כולו כגון כאן שאינה חלה על השלישי שיצא דרך דופן, אינה חלה כלל.

אולם לרבה, הסובר כי רק כאשר יוצא רובו,

ומוכיחה הגמרא: **מאי לאו** האם לא מדובר גם באופן שמחתך את אברי העובר אחד אחד **ומניח** אותם עד שיצאו רובם, וגם באופן הזה אמרה משנתנו כי משליכם לכלבים?

הרי לפיכך קשה, שהרי דין זה מתאים רק לדברי רב הונא שמכאן ולהבא הוא קדוש. ומוכן מדוע משליכן לכלבים. לפי שביציאת החתיכות הראשונות, קודם שהצטברו לרוב, לא חלה הקדושה.

ואי אמרת כדעת רב הונא **שלמפרע הוא קדוש**, "יקבר" **מיבעי ליה!** שהרי אחר יציאת

רוב אבריו שמונחים הם לפנינו ורובו ניכר, מתברר למפרע, שמתחילת יציאתו היה קדוש? (100)

ומתרצת הגמרא: **לא**. אין המשנה מדברת באופן שחותך את האברים ומניחם עד שמצטברים וניכרים כרוב, כי אז חלה בהם קדושת בכור.

אלא, **הכא במאי עסקינן**, במחתך אבר אבר, ומשליך ממנו אחד אחד. ולכן אין לפנינו רוב אברים כלל, ואין לקדושת הבכור [החלה למפרע] על מה לחול. (101)

שם חתך והניח, ולא חלה קדושה על האברים, ומכל מקום, מצטרפין הם לרוב, אם כן, אפילו אם השליכן, מצטרפין לרוב. [שהרי לדעתו אין הבדל אם נמצאים הם לפנינו או לא, שהרי בכל מצב רק מכאן ולהבא הוא קדוש].

אבל למאן דאמר למפרע הוא קדוש, כיון שכאשר חתך והשליך לא חלה הקדושה על מה שהשליך, שוב אין מצטרפין לרוב.

אמנם, אף שמהלך זה מתחייב לכאורה משיטת רש"י בסוגיא, מכל מקום, ברמ"א מבואר שאף אברים שחתך והשליך מצטרפין לרוב. [והרי הלכה כמאן דאמר מכאן ולמפרע קדוש]. וראה עוד בזכרון שמואל סימן ע"ה בענין זה.

100. קושיא זו מקשה הגמרא למאן דאמר "למפרע הוא קדוש".

והקשו התוספות, הרי קושיא זו יש להקשות אף למאן דאמר "מכאן ולהבא הוא קדוש", שהרי כיון שיצא רובו, אף אם הוא מחותך, נחשב כלידה. [כמבואר בנדה כח א שאם יצא העובר מחותך, מרובו ואילך טמאה אמו טומאת לידה]. ואף במשנתנו מבואר שבאופן זה נפטרת

אמו מן הבכורה. ואם כן, אף למאן דאמר מכאן ולהבא הוא קדוש, יש לנהוג בו קדושה כיון שיצא רובו?

ותירצו: אף שיציאת רובו נחשבת כלידה, מכל מקום, החתיכות שיצאו קודם, למאן דאמר מכאן ולהבא הוא קדוש, אינם קדושות שהרי יצאו קודם שנהיה הרוב. ואכן, מה שיצא מכאן ואילך קדוש וטעון קבורה!

101. כך פירש רש"י. והקשה בזכרון שמואל סימן ע"ה, לפי פשטות הבנת דברי רש"י [וכן שיטת התוספות ד"ה מאי] שהקדושה חלה למפרע, ומתחילת יציאת הולד חלה עליו קדושה ממש, אם כן, לא יועיל לנו מה שהחתיכות אינן לפנינו עכשיו. שהרי הקדושה חלה עליה למפרע, משעת יציאתם. ונמצא, שכאשר השליכם, היו כבר קדושים?!

והוכיח מכך הגר"ש רוזובסקי, שאין חלות זו חלה עכשיו למפרע, ולא מתברר עתה שכבר מקודם היא היתה קיימת, אלא חלות הקדושה מתחדשת עכשיו, וחלה מעתה למפרע על כל החתיכות היוצאות. וכיון שחלות זו נוצרת עכשיו, היא אינה חלה אלא על מה שלפנינו,

ודנה הגמרא באיזה ענין נאמר ספק זה:

היכי דמי? אילימא, אם נאמר שמדובר בכנון שיצא רובו של העובר במיעוט אבר, כלומר שהאבר שמשלים את רוב העובר שבחוץ, יצא רק במיעוטו. ואילו רובו של אותו אבר נשאר בפנים. וקא מיבעיא ליה לרבא האם האי אותו מיעוט דבראי, שיצא, ועל ידי יציאתו נחשב שרוב העובר יצא החוצה, בתר אחר רוב דאותו אבר שנשאר בפנים שדינן ליה, מחשיבין את מיעוט האבר, ונחשב כאילו רוב האבר נשאר בפנים, ולכן עובר זה אכן לא יצא ברובו [ולא חלה עליו קדושת בכור, ואם רצה יכול לחתוך את גופו חתיכות חתיכות ולהשליכם לכלבים⁽¹⁰²⁾]. או שמא אבר זה שיצא החוצה רק במיעוטו, בתר רובא אחרי רובו דעובר שדינן ליה, מחשיבין אותו. וכיון שרוב העובר, יחד עם מיעוט אבר זה, בחוץ הוא, הרי שנידון העובר כולו כמי שיצא רובו החוצה, וחלה עליו קדושת בכור, ואם חתך ממנו חתיכות, יש לקובר ולנהוג בהן קדושה.

כך הניחה הגמרא את ספיקו של רבא, האם הולכים באברים אחר הרוב. כלומר, האם כדי להחשיב את העובר כמי שיצא רובו, מועילה השלמת מיעוט אבר.⁽¹⁰³⁾

אולם דוחה הגמרא ביאור זה בספיקו של רבא: פשיטא! אין בכך ספק כלל.

אך טוענת הגמרא: אבל, לדברך, אם היה מחתך את האברים ומניח אותם לפניו, מאי היה דינם? יקבר! כיון שבאופן זה הם מתאספים לרוב, וחלה בהם קדושת בכור.

אם כן, שואלת הגמרא: אדתנא, עד ששנה התנא בסיפא של משנתנו, "יצא רובו של הבכור, יקבר, ונפטרה אמו מן הבכורה",

ליפלוג וליתני בדידה, היה לו לתנא במשנתנו לחלק בדבר זה עצמו, ולומר כך:

במה דברים אמורים, רק במחתך ומשליך אבר אבר, שרק אז לא חלה עליו הקדושה, ולכן משליכו לכלבים.

אבל, אם מחתך ומניח — יקבר, לפי שאז הוא מצטבר לרוב, וקדוש!?

ומתרצת הגמרא: אכן, הכי נמי קאמר התנא במשנתנו: במה דברים אמורים, במחתך ומשליך אבר אבר, ורק אז מותר להשליכו לכלבים.

אבל, אם מחתך ומניח החתיכות לפניו, הרי נעשה כמי שיצא רובו בבת אחת, ויקבר!

בעי נסתפק רבא: האם הלכו באברין אחר הרוב, או לא הלכו באברין אחר הרוב [ולהלן תפרש הגמרא ספק זה, ועל איזה רוב מדובר]??

בקדשים ואסור, מכל מקום, באופן זה שמטיל בוא מום קודם שיצא לאויר העולם, אין איסור.

103. לעיל סט ב נחלקו בגמרא האם יש לידה

ואילו החתיכות שאינן לפניו, לא מתקדשות. [ועיקר יסוד זה של חלות מעכשיו למפרע, נשנה בדברי הגר"ח בהלכות אישות, וכן בכמה מקומות בספר שערי יושר].

102. ואף שבמעשה זה הריהו מטיל מום

אלא ספיקו של רבא האם הלכו באברים אחר הרוב, כך הוא:

בנוה, שיצא חציו של העובר, ברוב אבר. כלומר, שחצי זה שבחורץ, הוא על ידי יציאת רוב אבר, ואילו מיעוט מאותו אבר נשאר בפנים. (104)

וקא מיבעיא ליה האם ההוא אותו מיעוט דבגואי, שנשאר בתוך האם, מהו למישרייה,

שהרי ודאי דלא שבקינן, לא מניחים את רובא העובר שיצא, ואזלינן והולכים בתר אחר רוב אבר הנמצא בפנים, כדי להחשיב את העובר כאילו לא יצא כלל.

אלא באופן הזה, שרובו של העובר נמצא בחורץ, ודאי מחשיבין אותו כמי שיצא רובו, ואפילו על ידי יציאת מיעוט אבר, וקדוש עובר זה בקדושת בכור.

לרוב האבר שבחורץ. אולם כאן, שרוב העובר בחורץ, מתייחס מיעוט האבר אחר רוב העובר שבחורץ.

אכן, הים של שלמה הוכיח שסוגיא זו היא כמאן דאמר יש לידה לאברים. לפי שאם אין לידה לאברים אפילו כלפי איסור יוצא באבר עצמו שיצא, לדונו כילוד, ודאי שאין יציאה זו מועילה ללידת כל הגוף.

104. בתחילת הסוגיא פירש רש"י שהספק הוא כאשר יצא הרוב אם נתקדש בכורה, או שמא אינו קדוש ומותר לחתכו ולהשליכו לכלבים.

אולם הרמב"ם [בכורות ד טז] העמיד שהספק הוא לענין אם הולד הבא אחריו קדוש, או שיעיאתו של זה פוטרת מבכורה. וזה לשונו: יצא חצי העובר והוא רובו של אבר היוצא, הרי זה ספק אם נפטרה מן הבכורה או לא נפטרה. לפיכך הבא אחריו, ספק בכור.

וביאר הגרי"ז [זבחים קד ב] דודאי לענין קדושת בכורה, אין די בכך שיצא חציו ברוב אבר, לפי שקדושת פטר רחם אינה ענין התלוי באברים לחוד, אלא בבהמה כולה, שיצא רוב הולד מן הרחם. ולכן יציאת הולד באופן זה, אינה נחשבת כפטירת הרחם, וכל הנידון הוא האם נחשב הדבר כיציאת העובר כדי לפטור את הבא אחריו מן הבכורה. [אמנם השו"ע יו"ד שי"ט ד' הביא את ספק הגמרא גם לענין השאלה

לאברים. וכיון שיצא רוב אבר נחשב כילוד כולו, אף המיעוט הנשאר בפנים. או שאין לידה לאברים, ואם יצא רוב אבר ומיעוטו נשאר בפנים, אין לדון את המיעוט היוצא.

לכאורה, הנידון אם הלכו אברים אחר הרוב היכן שיצא המיעוט אבר, יהיה תלוי במחלוקת אם יש לידה לאברים. שאם יש לידה לאברים, הרי שמיעוט זה שיצא אינו נחשב כילוד שהרי רק מיעוט אבר הוא ולידה היא רק כאשר יוצא רוב הילוד. ומיעוט זה אינו מצטרף לרוב. ואילו למאן דאמר אין לידה לאברים, מתייחסים למיעוט שיצא כחלק בפני עצמו ומצטרף לרוב עובר.

אולם הרמב"ן נקט, שספק זה הוא לדעת שניהם. שאף למאן דאמר יש לידה לאברים, יתכן שסובר כי רק שם כאשר יוצא רוב האבר ומיעוטו עומד לצאת אף הוא, אמרינן דיש לידה ונידון המיעוט כפי הרוב. אולם כאן, שרק המיעוט יצא, אין לייחסו לרוב הנשאר בפנים. לפי שאין מיעוט זה עשוי לחזור לתוכו. שהרי כל העובר, כעומד לצאת הוא. ולכן מיעוט זה נידון בפני עצמו ומצטרף לעובר שבחורץ כדי להשלים לרוב.

וכן למאן דאמר אין לידה לאברים, יתכן שרק שם סובר הוא שאין להשליך את מיעוט האבר אחר הרוב, משום שרוב העובר בפנים. ולכן, נשאר מיעוט האבר ומתייחס לעובר ולא

האם יש לייחס אותו **בתר אחרי רוב אבר** שבחוץ, ועל ידי כך נחשב כאילו כל האבר בחוץ, ונמצא שנידון כאילו רוב העובר בחוץ, וקדוש בקדושת בכור. (105)

וזהו שנסתפק רבא "הלכו באברין אחר הרוב", כלומר, האם הולכים אחר רוב האבר ולכן נחשב כאילו רוב העובר בחוץ, או לא. (106)

וכי **עד השתא לא אשמעינן**, לא ידענו את הדין ד"רובו ככולו"? (108) ולשם מה צריכה המשנה להשמיענו שאם יצא רובו של עובר נחשב כאילו יצא כולו?!

מוכיחה הגמרא: **תא שמע** ממה שנינו במשנתנו: **יצא רובו, הרי זה יקבר**.

אלא לאו, ודאי מדובר, באופן המובא כאן, כגון **שיצא חציו** של העובר **ברוב אבר** שיצא, ובכך נחשב כאילו כל האבר יצא, ועל ידי כך דנים כאילו רוב העובר בחוץ. וזהו

ודנה הגמרא: **מאי מהו "רובו"?**

וכן למאן דאמר יש לידה לאברים, יתכן שסבור כי רק לענין חשיבות האבר כ"בשר בשדה טריפה", סובר שנידון כילוד וכטריפה. אך לענין השלמת רוב יציאת הולד והחלת קדושת בכור עליו, ודאי אינו נקרא ילוד. שהרי עדיין לא נתקדש בכתלי בית הרחם ואוירו.

אם נתקדש בכורה, וגם לענין אם פטירת הולד שאחריו מבכורה. ועי"ש בש"ך ס"ק י"ב ובחדרי דעה].

107. מקשה רש"י, הרי לעיל כבר העמידה הגמרא שמדובר באופן שמחתך אבר אבר ומניח. ובאופן זה ודאי ישנו חידוש שאף על פי שחתכו, נחשב כרוב. ומדוע דורשת הגמרא לפרש דברי המשנה הללו בשנית?

105. **התבואות שור יו"ד ט"ו** נקט שספק הגמרא הוא רק בייצא חציו ברוב אבר. אולם ודאי אם היה רק מחצה בחוץ ומחצה בפנים, אין ספק בדבר.

ומפרש, תירוץ הגמרא שחתכו אבר אבר, תירוץ בעלמא הוא. ופשטות המשנה שיצא רובו כמות שהוא. ומשום כך נדרשת הגמרא כאן לבאר דברי המשנה כפשטותם.

ובראש יוסף נסתפק שמה מדרבנן אף יצא מחצה נחשב כילוד. לפי שיציאת רוב העובר, נראית במחשבת הלב ובסתם ראייה, כרוב. ואם כן, יתכן שיש לגזור בזה על מחצה משום רוב. ואילו מה שנסתפק רבא אם הולכים באברים אחר הרוב, היינו בדינא דאורייתא. ומדרבנן די במחצה כדי להחשיב כיציאת רוב.

108. בכל התורה כולה אמרינן "רובו ככולו", כמובא בהוריות [ג ב], ודין זה מדאורייתא הוא, כמובא בנזיר [מב ב]. וראה בריטב"א יבמות [כו א] שפירש את מה שנאמר במלאכי [ג ט] "הגוי כולו", דהיינו רובו. וראה בט"ז [או"ח תקפ"ב ס"ק ט] שכל מקום שנאמר בו כפל לשון, כגון בתפילת ראש השנה "מלוך על כך העולם כולו

106. אף במסקנת הגמרא הזו בביאור הספק, ביאר הרמב"ן על פי דרכו לעיל, דהיינו, שלמאן דאמר אין לידה לאברים יתכן לומר שרק שם סובר הוא שאין לידה, משום שרוב העובר בפנים. ולכן אין מייחסים את המיעוט אחריו. אבל כאן, שחציו כבר בחוץ, י"ל דבזה מודה הוא שכילוד דמי ונחשב כל האבר כאילו הוא בפנים.

שחידשה משנתנו שאם יצא רובו, באופן זה, קדוש — ויקבר.

דוחה הגמרא: **לא!** יש להעמיד את דברי משנתנו כמו האופן הראשון שפירשנו בספיקו של רבא.

כגון, שיצא רובו של העובר ב[על ידי] מיעוט אבר. כלומר, שרק על ידי כך שמיעוטו של אחד מאברי הבהמה יצא החוצה, נשלמה יציאה זו ליציאת רוב העובר. (109)

וקא משמע לן משנתנו, דלא שבקינן, לא מניחים את **רובו דעובר דבהמה, ואזלינן** והולכים ודנים את יציאת העובר **בתר** אחר אותו **אבר שיצא במיעוטו,** וכיון שמיעוט

הוא, נחשב כאילו לא יצא ולכן לא תיחשב יציאת העובר כיציאת רוב. (110) אלא ודאי מיעוט האבר שבחוץ מועיל להשלים את יציאת העובר ליציאת רובו, וכלידה הוי, וקדוש הוא.

בעי רבא: הכניס אדם את ידו לתוך רחם הבהמה, **וכרכו** את העובר הבכור **בסיב** של דקל, ויצא העובר כשהוא כרוך בסיב, **מהו?**

והשאלה היא, האם כיון שהסיב הפסיק וחצץ בין העובר לרחם אמו, לא נתקדש בקדושת בכור, שהרי קדושת הבכור תלויה בהיותו וביציאתו מן הרחם, וכמו שנאמר "פטר רחם". ולכן חציצה הוא. או שמא דבר זה אינו נחשב חציצה? (111)

בכבודך", בא למעט שלא נאמר רובו ככולו אלא כולו ממש.

109. המהרי"ט **אלגאזי** [הלכות בכורות פרק ג' אות לג] דן, האם כאשר יצא רובו של העובר ונשאר מיעוטו בפנים, ומחמת רוב זה שיצא חל בו דין בכור, האם אף החלק הנותר בפנים מתקדש בקדושת בכור.

ועי"ש מה שדן בזה, ובסוף דבריו הוכיח מן הרמב"ם [בכורות ד טז] שכתב: יצא מיעוט אבר גדול והרי זה היוצא, רובו של עובר — נפטר מן הבכורה ויקבר היוצא. ומלשון הרמב"ם "ויקבר היוצא" דקדק המהרי"ט אלגאזי שרק מה שיצא קדוש וחייב קבורה ולא כולו. משום שקדושת בכור תלויה בפטירת הרחם. ומה שלא יצא מן הרחם, אינו קדוש. [וכדברי הרמב"ן בביאור ספק הגמרא לשיטת מאן דאמר יש לידה לאברים, ראה הערותינו לעיל בענין זה].

110. העיר תוס' הרא"ש, הרי לעיל מקשה

הגמרא "פשיטא דלא שבקינן רובא דעובר" וכו'. ואיך יתכן לומר שזהו חידוש משנתנו? ותירץ, שדרך המשנה להשמיענו דבר הפשוט כיון שאינו מאריך כל כך, וכהנה רבות בתלמוד, ע"כ. וראה **בלב אריה** שיישב, שמן המשנה אנו למידים לעניין זה שאם יצא רובו בכל אופן שיהיה, דהיינו במיעוט אבר, גם כן נקרא רוב. אבל אם לא יצא רובו אלא רק חציו אפילו ברוב אבר, אין זה מועיל. וחידוש זה שצריך שיהיה רוב ממש של העובר ולא די בחציו אפילו ברוב אבר, זהו שלמידים ממשנתנו.

וזהו שאמרה הגמרא "לא, כגון שיצא רובו במיעוט אבר". וקמ"ל שאף באופן זה מועיל. לפי שלא עוזבים רוב העובר והולכים אחר רוב האבר. אבל אם יצא חציו ברוב אבר, לא מועיל.

111. הקשו האחרונים [ראה מהר"צ חיות ועוד]: מה ספק היה לה לגמרא בענין זה. והרי קיימא לן שמין במינו אינו חוצץ. אך מין בשאינו מינו וכגון כאן שכורך את העובר בסיב של

וכן, אם כרכו בטליתו בעודו במעי אמו, מהו? (112)

ודנה הגמרא בכל ספיקותיו של רבא:

וכן כרכו בשליתו, מהו?

חיבי דמי? באיזה אופן הסתפק רבא?

אי, אם הספק הוא בכגון דנפק שיצא העובר דרך רישיה [דרך ראשו], ורק אחר כך כרכו אדם, הרי כבר פטרתיה, כבר נפטרה רחם אמו ביציאת הראש, שחשובה היא כלידה, ובכור הוא אף ששאר גופו יצא כשהוא חצוץ?

ותמהה הגמרא על ספק זה האחרון: והרי כריכה בשליתו של העובר, אורחיה הוא! כך היא דרך כלל העוברין, שכרוכין בשלייתן במעי אמן?!

מבאר הגמרא: אלא הספק הוא באם כרכו בשליא אחרת של עובר אחר, מהו? (113)

אלא ודאי, הספק הוא בכגון דנפק שיצא העובר דרך מרגלותיו רגליו, והראש נשאר עדיין בפנים. ובאופן זה עדיין אינו נחשב כילוד, והספק הוא, האם כריכת שאר גופו וראשו, מבטלת ממנו שם "פטר רחם" או לאו. (114)

וכן, אם האשה המיילדת את העובר כרכתו ואחותו בידיה, כדי ליילד את אמו, והוציאתו כשהוא כרוך בידיה. מהו? האם כיון שדרך אשה ליילד את בהמתה באופן זה אין זה נחשב חציצה, או שמא אף בדרך זו נחשב הדבר כחציצה?

112. לכאורה זהו אותו הספק שנשאל לעיל בענין "כרכו"?

וביאר בשו"ת אגרות משה [יו"ד חלק ג' סימן קכ"ה] שאף אם נאמר שהכריכה בסיב היא חציצה, עדיין יתכן לומר שכריכה בטלית אינה חוצצת. לפי שהסיב דק וקטן הוא ואינו מועיל כל כך לעובר ולא נחשב כנמצא שם לצורך העובר ויתכן לומר דחוצץ. מה שאין כן טלית שמחממת יותר, יתכן שאינה חוצצת. ולכן דנה הגמרא בספק זה בנפרד.

דקלים, ודאי חוצץ [וראה פסחים קטו ב גבי כרך את המצה בסיב, שפשיטא לגמרא שדבר זה חוצץ?]

בשו"ת אגרות משה [יו"ד ח"ג קכ"ה] ביאר שהספק בכריכות אלו בסיב וכן להלן בגמרא לגבי כרכו בטלית, הוא משום שכריכת העובר בסיב, נעשית לצורך העובר. וכגון ביום קר שכורכו הרועה קודם יציאתו כדי שלא יצטער ויצטנן. וכיון שנעשה הדבר לטובת הולד, יתכן ואינו חוצץ.

113. אף בספק זה ביאר האגרות משה [יו"ד ג' קכ"ה], שיתכן שהשליא מועלת לעובר יותר מאשר סיב וטלית, ולכן חוזרת הגמרא ושואלת אף על כך.

[וראה באגרות משה, שעיקר התשובה שם היא בענין ולד בכור אדם שהוציאוהו הרופאים בכפות (מלקחיים) אם נידון הדבר כחציצה ופטור מפדיון הבן, והביא שם את דעת האבני נור סימן שצ"א והחלקת יואב הסוברים שדין בכור אדם, הוא כדין בכור בהמה. ואם כן, בכור הנולד באופן זה פטור מפדיון הבן. ועיין באגרות משה שם, שסבור כי חלוק דין בכור אדם מבהמה וודאי חייב בפדיון הבן].

114. כך פירש רש"י, שהספק הוא בענין שכרכתו אשה בידיה.

וממשיך רבא ומסתפק: **בלעתהו** את העובר הבכור חולדה שהיתה עמו במעי אמו, ויצאה משם **והוציאנו** עמה. **מהו?**

ותמהה הגמרא על ספק זה:

והרי אם **הוציאנו** החולדה עמה מרחם אמו, **הא אפיקתיה**, הרי כבר היא הוציאה אותו לחוץ, וספק זה אינו אלא כפי שכבר נסתפקנו לעיל במקרה שכרכתו אשה בידיה והוציאנו. (115) ואף כאן הנידון הוא שיצא כאשר הוא כרוך בתוך החולדה. ומדוע חזור

רבא ומסתפק באותו הספק?
אלא, מבארת הגמרא, הספק הוא באופן **שבלעתו** החולדה, **והוציאנו** החולדה מחוץ לאמו הבהמה כשהוא בתוך מעיה, וחזרה שוב החולדה לתוך אמו כשהעובר בקרבה, **והבניסתו** כך לעובר, **והקיאנו** בתוך הבהמה, ומשם הוא נולד **ויצא מאליו**, **מהו?**

האם היציאה האחרונה נחשבת כלידה, וקדוש הוא, (116) או שמא כיון שכבר היה פעם אחת בחוץ, בהיותו במעי החולדה, הרי

115. כך משמע מלשונו של רש"י, "היינו כרכתו". כלומר, שבאופן זה כבר נסתפקה הגמרא לגבי "כרכתו".

והקשה **בקובץ ענינים** [להגרא"ן]: הרי לגבי שאלת הגמרא "כרכתו מהו", פירש רש"י שהספק הוא משום שדרכו בכריכה. ולכן אפשר שאין הכריכה נחשבת כחציצה. אולם כאן, כאשר בלעתו חולדה שאין דרכו של עובר בכך, אין זה דומה כלל לנידון הכריכה. ומדוע כתב רש"י "היינו כרכתו"? וצ"ע.

הלב אריה ביאר את דברי הרש"י, שכוונתו לספק הגמרא לעיל בענין כרכו בסיב. ולא לספק בענין כרכתו אשה בידיה. [וצ"ע דלשון רש"י "כרכתו". ולפי זה היה צריך לכתוב "כרכו"].

רבינו גרשם פירש שספק הגמרא בענין חולדה, אינו משום חציצה. לפי שספק זה כבר נידון ב"כרכו". אלא עיקר הספק הוא לענין מה שהוציאנו והכניסתו. שהרי כבר נתקדש ביציאה מרחם אמו.

116. כך פירש רש"י. וספק זה תמוה הוא, היאך שייכת לידה בולד זה אחר שכבר היה בחוץ?!

הרמב"ם השמיט ספק זה בהלכותיו. וביאר זאת הגרי"ז [מנחות ו א] שודאי אין ספק בדבר אם ולד זה קדוש בכורה. שהרי כיון שכבר יצא,

הר"ח והתוספות פירשו שמדובר באופן שכרכתו אחרת. כלומר, שיחד עמו נולדה אחרת תאומתו. וכך מתבארים דברי הגמרא, וכדלהלן:

אי נפק דרך רישיה, כלומר אם יצא העובר דרך ראשו, הרי כבר נפטרה הרחם על ידי יציאת ראש הנקבה. לפי שהנקבה מוציאה ראשה תחילה, וראש הזכר כרוך בין רגליה והנקבה היא הנחשבת כ'בכורה' ואין הזכר קדוש?

משיבה הגמרא: אלא **דנפק דרך מרגלותיו**. שיצאו רגליה תחילה, וראשו כרוך בין רגליה, ויצא הוא ראשון.

ועל שיטה זו, הקשו **התוספות** [בכורות ט א ד"ה אמר וכן הרמב"ן הלכות בכורות פרק ג' אות ל"ה]: הרי עובר זה ואחרתו, מין במינו הוא, ואינו חוצץ?

ותירצו **התוספות** שם, כיון שאחרתו נקיבה, היא אינה מינו, וחוצצת. [וראה שם שתירץ בעוד אופנים. וראה עוד ברמב"ן שם ובביאור מהרי"ט **אלגאזי** בדעתו שחולק על תירוצן **התוספות**, ואינו מחלק בין זכר לנקיבה לפי שניהם מין במינו הוא].

ולשיטת רש"י שפירש כאן שכרכתו אשה, לא קשה קושית **התוספות** שם, שהרי ודאי מין בשאינו מינו הוא. [כפות תמרים סוכה לו א]

שיציאה זו השניה אינה נחשבת כלידה?

וכן, אם הדביק הצמיד שני רחמים של שתי בהמות זה לזה, ויצא העובר הבכור מזה מרחם אמו, ונכנס לזה, לרחם הבהמה השניה, ומשם יצא לאויר העולם, ואחר זמן ילדה הבהמה השניה את בנה הראשון —

מהו, האם אותו עובר שיצא מרחם אמו ונכנס אליה, ויצא ממנה, פטר אותה בכך מן הבכורה, ובנה שילדה אחריו אינו בכור, או לאו?

וצדדי הספק הם:

האם רק עובר דידיה, דוקא עובר שנוצר ונתעבר בבהמה זו, פטר אותה מן הבכורה, אך עובר דלאו דידיה שלא נתעבר בתוכה, אלא נוצר בבהמה אחרת ורק נכנס לתוכה כשהוא שלם וחזר ויצא ממנה, לא פטר, ולכן בנה שיוולד אחר כך יהיה "פטר רחם", וקדוש כבכור,

או דלמא, שמא אף עובר דלאו דידיה שלא נוצר בתוכה, אלא רק נכנס לשם אחר כך, נמי אף הוא פטר את רחמה בצאתו ממנה, ושוב אינה "מבכרת"?

ומסקנתם של כל ספיקות אלו — תיקו! (117)

בעי רב אחא: נפתחו נתרחבו כותלי בית הרחם לפני שיצא הבכור, ויצא העובר בתוך חלל הפתח הרחב מבלי שנגע כלל בכתלים של פרוודור בית הרחם, מהו?

והשאלה היא, האם אויר, חלל ותוך הרחם הוא שמקדיש ומחיל את קדושת הבכור, והאיכא, שהרי יצא העובר ועבר בתוך חלל פרוודור בית הרחם, וקדוש הוא,

או דלמא, לא חלל הרחם בלבד מקדישו, אלא נגיעת הרחם מקדשה. וכיון שנתרחבו כתלי הרחם בשעת היציאה, והא ליכא, לא היה מגע בין העובר לכתלי הרחם, ואינו

את בעית הגמרא כך: מי קדוש בהאי יציאה אחרונה או לאו. ושוב קשה, היאך תיתכן לידה אחר שכבר היה בחוץ.

ויתכן, שרש"י סובר שבכור זה עדיין אינו ילוד על ידי יציאתו בתוך החולדה לפי שלא יצא לאויר העולם. ולכן, ודאי אילו הקיאתו בחוץ, וחזרה ובלעתו, והכניסו, והקיאתו בתוך אמו, ודאי לא היה קדוש אחר כך. אולם כיון שכאשר הוציאתו החוצה לא הקיאתו שם, ולא יצא עובר זה לחוץ בפני עצמו, אפשר שבטל הוא כלפי החולדה ואינו כילוד אלא רק אחר שנכנס שוב ויצא דרך הרחם. ומעין זה ביאר בספר שחיטת חולין.

117. ואף שמקרים כאלו, כמעט שלא ימצאו

אפילו בתוך החולדה, שוב לא שייכת בו לידה. ודין פטר רחם אינו יתכן היכן שיציאת הולד אינה נחשבת כלידה. אלא ספק הגמרא הוא אם פוטר את הולד הבא אחריו, ששוב לא יחשב פטר רחם.

ולפי זה. ספק זה אינו אלא לדעת הסובר שיוצא דופן אינו פוטר בבכורה, והבא אחריו בכור. ולכן יש להסתפק אם יציאת וולד באופן האמור כאן אף היא פוטרת. אולם להלכה נפסק [ראה רמב"ם בכורות ב ד] שיוצא דופן פוטר את הבא אחריו מבכורה. ולכן להלכה אין כל ספק בדבר שאף וולד זה, הואיל וכבר יצא על ידי החולדה, פוטר את הבא אחריו מבכורה. ומשום כך לא הזכיר הרמב"ם ספק זה.

אולם כאמור, ברש"י מבואר אחרת, שפירש

קדוש?

דאיבעיא לן, נסתפקת בספק כעין מה שכבר נסתפקנו.

דבעי רבי זירא, ואמרי לה, יש אומרים שספק זה בעא מיניה רבי זירא מרבי אסי:

אם נפרצו מעט כתלי הפרוזדור של בית הרחם, אך עדיין "עומד מרובה על הפרוץ", דהיינו, רוב כתלי הפרוזדור נשארו עומדים במקומם, ורק מיעוטם נפרץ ואיננו, **ויצא** העובר דרך המקום הפרוץ.

ולכאורה, הוא יצא ממקום שאינו פרוזדור בית הרחם, והספק הוא האם מחשיבין את המיעוט הפרוץ כדין הרוב, ונחשב שיצא מבית הרחם, או לא.

וכן יש להסתפק, באם נפרצו כתלי בית הרחם עד כדי שהפרוץ מרובה על העומד, **ויצא** העובר דרך כותל הפרוזדור של בית הרחם העומד, מאי? האם כיון שרוב כותלי בית הרחם פרוץ, הרי זה נידון כאילו אין כותלי בית הרחם כלל, ואינו קדוש. או שמא, כיון שעדיין ישנו מיעוט העומד, ודרכו יצא העובר, נחשב הדבר כאילו יש שם רחם, וקדוש העובר.

וספק זה הוא כעין הספק שנסתפק רבי ירמיה בענין נגממו כתלי בית הרחם.

דהיינו, שבשניהם נתמעטו כתלי בית הרחם [בין שנתמעטו בעביין, ובין שנפרצו], והשאלה היא האם יציאת העובר דרך מה שנשאר, נחשבת כיציאה מן הרחם וקדוש

בעי מר בר רב אשי: אם קודם שילדה הבהמה, **נעקרו כותלי בית הרחם** ממקומם ונפלו, ואם כן, כאשר יצא, לא היתה יציאתו דרך פרוזדור בית הרחם, **מהו?**

ותמהה הגמרא: וכי יש ספק באם **נעקרו** כתלי בית הרחם אם העובר קדוש, והרי **ליתנהו** כתלי בית הרחם אינם, ומחמת מה יהיה קדוש, הרי אין כאן מגע של בית הרחם, ואף לא חלל בית הרחם!?

אלא הספק הוא, באם **נעקרו** כתלי בית הרחם, ותלו ליה **בצואריה** בצווארו של העובר, ועדיין הם חופים ומקיפין אותו אף שנעקרו, **מאי?**

האם רק כאשר כתלי הרחם **במקומן**, כלומר, כאשר הרחם בריאה ושלימה ועומדת במקומה, רק אז **מקדשי** את העובר בקדושת בכור, אך אם נעקרו ותלויין ועומדים הם **שלא במקומן**, אזי **לא מקדשי**,

או דלמא, אף כאשר הם **שלא במקומן**, **נמי מקדשי?**

וכן, **בעי מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: אם נגממו**, נחסר מעובי כתלי בית הרחם מבפנים, ונעשו דקות ביותר, ⁽¹¹⁸⁾ מהו? האם עובר שיצא מכתלים כאלו קדוש בקדושת בכור או לא?

אמר ליה רבי זירא: קא נגעת בבטיא

118. המאירי מפרש ספק זה כך: נגממו מבפנים ושפה החיצונה קיימת, או שנגממו מיעוטן ונשתתיר רובן אלא שיצא דרך הפרוץ, או

לעולם, בכל זאת דנה בהם הגמרא. לדרוש ולקבל שכר! [תוספות כתובות ד ב ד"ה עד].

הוא או לא.

ודוחה הגמרא, ומחלקת בין שני הספיקות הללו:

עד כאן, לא איבעיא ליה, לא נסתפק רבי זירא, אלא רק לגבי פרוץ מרובה על העומד. דאף שרובו פרוץ הוא, מכל מקום, **איכא, עדיין ישנו מיעוט מכתלי הרחם שעדיין עומד בעולם כצורתו, ושם רחם עליו.** ולכן ניתן לומר שיציאת העובר מאותו "עומד", הרי היא לידה מן הרחם, ומקדשת אותו.

אבל, היכן שנגממו, נחסרו כתלי הרחם בעביין, לא קא מיבעיא ליה. לדעת רבי זירא אין בכך ספק כלל, כיון שכל שטח הרחם נחסר ונתמעט בעוביו, אין רחם כזו ראויה כלל לקדש את העובר בקדושת בכור.

ב-ו

מתניתין:

בהמה שמת עובריה בתוך מעיה, והושיט

הרועה את ידו לתוך מעיה, (119) ונגע בו בעובר -

בין בבהמה טמאה, בין בבהמה טהורה, העובר טהור. ולכן, אף הרועה שנגע בו, טהור. (120)

רבי יוסי הגלילי אומר: בבהמה טמאה, העובר טמא, ואף הרועה שנגע בו טמא.

ואילו בבהמה טהורה, טהור.

ולהלן מבארת הגמרא טעמי הלכות אלו.

גמרא:

דנה הגמרא: **מאי טעמא דתנא קמא, הסובר שבכל אופן, בין בבהמה טהורה ובין בבהמה טמאה, העובר טהור?** (121)

אמר רב חסדא: קל וחומר: אם הועילה אמו של העובר לחתירו באכילה, שכאשר נשחטה האם והיה העובר בתוכה, הועילה לו

העובר המת עדיין לא השלים לכדי מידת "פיקה" [עיגול של טוהיה שנשים טוות בו, והוא מידה של שלימות הראש ועוביו]. לפי שאם כבר העגיל הראש כפיקה, היה העובר טמא. וזאת, על פי המבואר שם כי "אין לנפלים פתיחת הקבר, עד שיעגילו ראש כפיקה". ומשנפתח הקבר [כיניו לרחם], מטמא העובר באופן זה.

121. הקשו התוספות: מדוע שואלת הגמרא "מאי טעמא דתנא קמא", והרי להלן מבואר שטומאה בלועה [כלומר טומאה הבלועה וכנוסה בתוך דבר סגור, כגון, טומאה שבתוך גופו של אדם או בעל חין אינה מטמאת. ואם כן, נבלת עובר זה בלועה היא בתוך האם, ודינה שלא

שנגממו רובן ונשתייר מיעוטן, אלא שיצא דרך העומד, הרי זה ספק.

119. כך פירש רש"י. אולם התוספות לקמן [עב א] ד"ה וחכמים, נקטו שאף אם הוציא העובר ידו לחוץ ונגע בו הרועה, טהור [וכן כתב בעל המאור, שמדובר שהוציא העובר ידו, והרועה טהור]. והעמידה המשנה באופן ששלח הרועה ידו לפנים, כדי להודיעך כוחו של רבי יוסי הגלילי, הסובר שבעובר של בהמה טמאה, אפילו באופן זה טמא הרועה.

120. התוספות במסכת בכורות [כב א ד"ה עד] כתבו, שצריך לומר שעייגול עצם ראשו של